

Izza starih, tupatam že luknjičastih gardin je po kratkem dežju posijalo popoldansko solnce.

Zrak je ležal mirno; le včasih je nagrbnčil čelo in se z roko mehanično pogladil po glavi in potem je zbiral misli za podlistek.

Misiil je veliko — veliko — brez prave logične zveze. — Vse se mu je mešalo.

One visoko naobražene dame z gloriolo inteligence ob glavi, z raznimi nerazvozljivimi kemičnimi spojinami v srcih, kratkovidne v gledališčih in koncertih, ki pa sicer vidijo v deveto deželo — s krvavimi žulji na rokah od silnega aplavza — z neizmernim duševnim trpljenjem zaradi prevelike ljubezni in zvestobe — do tujih — ne, do svojih mož — dame, ki s pomočjo židovske politike in kramarske špekulacije prodajajo na plesiščih in komersih svoje hčere — gonijo velikanske mline na jezik, opravljajo one dame, ki žive lepše, plemenitejše življenje — s smehom v srcu in s solzami v očeh — kakor ptegne veter. Vse vedno lepo na vnanje, znotraj hinavstvo — iluzija.

In one mlečne devičice in golobradi gospodiči, stari, plesnivi samci, ki ob najzanimivejšem prizoru na odru koketirajo s sladkokislimi obrazi po gledališču, zapuščajo prostore, kadar se jim zdi, zaganjajo razkošen smeh, ko pade pod krutim orožjem usode Hamlet, ko končujeta pretresljivo tragedijo ljubezni Romeo in Julija, ko se grudi v strašni bolesti Tannhäuser, prišedši iz večnega Rima.

Ti samogoltni samci, ti izžeti dvonožni sesalci, ki se kopljejo v lužah namesto v čisti vodi — katerim so problemi življenja samo kranjske klobase in dobro vino, ki lazijo samo za dekleti in tulijo za njimi kot lačni volkovi, delajo malo ali pa nič. Za ta nenadomestljivi »trud«, ki rosi iz mefistovega raja srečo nam zemljanom, pa imajo štiri do šest tisoč kron plače na leto.

In če iščeš na periferiji njihovega življenja tangento zanimanja in skrbi za duševno življenje, tedaj najdeš na vseh 360° velikanski nič.

O ti premili, prevzeti, predragi in udani prijatelji in prijateljice, ki imajo bonbone na jeziku in nož v srcu.

Dobro rejeni prodajalci prazne slame, ki igrajo v državnem zboru heroične uloge v tragediji »Slamnatí možje.«

Ljubezen — in nje sovražnica ljubosumnost — lepe dehteče rože — zelena, mehka trava — velo listje na drevesih — ptice po logih in gajih — bistri studenci in žuboreči potoki — visoke, skalnaté gore — globoke, tihe doline — široko morje — in žarko solnce — in blede mesec — svetle zvezde — in vse nebo in vsa zemlja — vse to je ena skladba z disoniranimi in asoniranimi akordi — to je vesoljstvo — to je neizmeren azil, kjer bivamo mi, in kjer je po dolgem razmišljevanju tega vesoljstva zadremal Zrak na svojem divanu.

Vse to ga ni zanimalo, zato je mirno v Gospodu zaspal, ne da bi napisal podlistek.

V LEŠČEVJU. DEMETER. CELJE.

Ajko je bil dečak v desetem letu. Oče je bil ponosen nanj, ker je že kadil tobak in pil žganje. Ob nedeljah popoldne sta šla po navadi v krčmo in ostajala tam do pozne noči. Naslanjaje se na mizo, je gledal Ajko ošabno okolo po smrdeči, zakajeni izbi, in ko mu je žganje že stopalo v glavo, se je včasih vmešal v pogovor. Očetu se je vse silno modro zdelo, kar je povedal; ob takih prilikah ga je vdaril po ramenih in postavil kozarec predenj: »Na, le pij. malo takih, kakor je naš Ajko!«

Po vrteh so šumljale jablane, in po belih, od solnca obsijanih zidovih vaških hiš se je vzpenjala zelena vinska trta. Po slamnatih slemenih so se izprehajali pisani

golobje; perje se jim je izpreminjalo v solncu, in z rdečimi očki so zaljubljeno pogledavali bele golobice, se jim klanjali in plesali okolo njih. Nedeljsko popoldne je zazibalo vso vas v pokoj.

Dekleta so polegala v senci, čebljala in se šalila z mladeniči, ki so sloneli ne daleč od njih ob vrtni ograji, a od potoka sem je odmeval otročji smeh.

Tam so dečki gazili po vodi, lovili rake in jih metali kričaje deklicam v naročje.

Ajka ni bilo pri njih; ta je tedaj oprezoval doma okolo očeta, ki se je napravljal, da odide v krčmo.

»Ti, kaj pa čakaš?« Je zarežal oče nenadoma nad njim.

Ajko je osupnil in ne da bi zinil, strmel vanj.

»Pojdi z Marico na polje, sama ne more biti.«

»Pa naj gre k otrokom, tam na potoku se igrajo.«

»Nak, ti boš pri nji, dokler se ne vrne mati.«

Ajko je ostrmel še bolj; bilo je prvič, da mu je oče branil, oditi ž njim. Poprej ga je celo počakal, če ga slučajno ni bilo doma ali ga poklical, če se je mudil kje zunaj na vrtu. — Hotel je še nekaj ugovarjati, a oče se je okrenil jezno proti njemu in povdarjaje vsako besedo rekel:

»Ne boš šel z menoj ne, dokler smo sami, že ne!«

Potem pa je vzel kos razbitega ogleđala in si pričel vihati dolge, redke, ščetinaste brke, ki so mu visele prav čez usta. Ajko pa je pogledal temno na sestro in odšel iz izbe.

»Marica, le pojdi za njim, jaz bom vrata zaklenil.«

Ko se hčerka ni ganila od mize, kjer je stala in navijala bel trak okolo kazalca, je stopil k nji:

»Ali ne slišiš?«

Obrnila se je proti njemu, a obraza ni dvignila.

»Zakaj pa ne greš?«

»Tako se ga bojim; včeraj me je vdaril s kamnom.«

»Kaj, vdaril te je?«

»S kamnom.«

»Če te bo še, kar meni povej!«

»Kdaj pa pridejo mama?«

»Mama? . . . Ne vem.«

Marica je strmela bolno pred se. V glavici se ji je porodila podoba šibke, slabotne žene, — njene matere. Pred tednom je odšla od doma, kam, tega ona ni vedela. Spominjala se je le njenega žalostnega obraza in solz, ko se je pred odhodom še obrnila k njej in jo pobožala po licih.

»Ali ti je dolgčas po materi?«

»Je!« In dete je skrilo obraz v roke in zajokalo obupno, pretresljivo.

»Kaj bi jokala; saj se kmalu vrne.«

Marica je res nató utihnila.

Njemu se je vzbudila v srecu iskrica očetovske ljubezni. Pogledal ji je hitro v obraz in pričel potem korakati po izbi gori in doli. Pogledal jo je še enkrat, in tedaj ga je postalo sram. Hčerka je bila bleda in suha, kakor da je bolna. Stopil je k oknu in si pomel oči s prsti, kakor da se mu je napravila mrena na njih, in bi jo hotel odstraniti. Potem se je zopet ozrl na hčer. — Da, to je njegovo dete, a on je komaj vedel, da je pri hiši. Tiha, bojazljiva in mirna, — mu ni hodila pred oči, in ni se mogel spominjati, da bi bil že kedaj govoril ž njo.

»Marica, koliko si že stara?«

»Šest let, veste, v jeseni bo moj god.«

»Ali nisi malo bolna?«

Pogledala ga je strmeče z vodenimi očmi in neokretno kakor v zadregi nagnila glavo.

Zopet ga je bilo sram, sram pred otrokom, in dejal je hitro:

»Pojdi z menoj! Ajko naj gre, kamor hoče!«

Peljal jo je v krčmo.

Zemlja je bila razpaljena in razpokana od dolgotrajne suše in vročine; po travnikih je rmenela, se sušila trda trava, poljske rože so venele in se uklanjale pod razbeljenimi žarki. Po cesti je vzvihraval smrdeč prah in se dvigal v belih stebrih v zrak. Nebo je bilo umazane, mračne barve, kakor da je s pepelom posuto, in solnce je gorelo v temnikastem plamenu. Grudasti oblaki so težko kakor svinec ležali na nebesnem oboku in zdajpazdaj zalili solnce; a to ni trajalo dolgo, in ognjeni žarki so se zopet kruto približali izpod temnih plasti.

Ajko je dospel iz vasi na polje. Tekel je vso pot, da bi ne bilo sestre za njim. Po rjavem obrazu mu je lil znoj, in premočeni lasje so v gostih čopih štrleli izpod klobuka. Legel je pod gosto grmovje in si z leskovim listjem brisal pot raz čelo in lica, ki so mu kar gorela neznosne vročine. Včasih je za hip pomolil koščeno glavo skozi vejice in uprl lokave oči proti vasi, a sestre ni mogel zagledati. Mislil je in mislil, kje neki bi ostala. — Otrôk se boji, torej gotovo ni šla k njim na potok, morebiti pa še pride. — Skril se je še globočje v grmovje in čakal. Ko je videl, da je ne bo, ga je obšla jeza.

»Če jo čakam, bi morala priti! In zaradi nje nisem smel z očetom, — uj, to bi jo! — Kaj pa, če je šla ona?« Srdito je trgjal listje raz veje, je gnječil s prsti in grizel grenke mladike, da se mu je umazan, zelenkast sok cedil po bradi.

Če je šla ona! Ta otrok, ki niti piti ne zna in ki se vedno joka! — Ha, če se je to zgodilo, — ali ne, saj ni mogoče, oče je ni maral nikoli vzeti s seboj, zakaj bi jo ravno danes? Pa kje tiči vendar? — Stisnil je pest in tolkel zemljo. — Ali ji bom pokazal, zakaj ni šla z menoj!

Skozi grmovje je potegnili veter; vilo listje se je zazibalo, zašumelo in veje so vdarile druga ob drugo. Po njivah je zavalovalo proseno, suho latje, ajda se je priklanjala, in meden duh je vdaril Ajku v nos.

Sklonil se je pokoncu, nagnil obraz naprej in vonjal po zraku: »Ah, po medu diši!« — Njive, kjer je bila ajda v cvetu, so bile svetlo bele; vse je vršelo in šumelo od čebel, ki so se gnjetle po čvetočih steblih. Kamor je pogledal, povsod so se belile sijajne proge, jasno se črtajoče od rjavih strnišč in požoltelih travnikov. — In spomnil se je nekaj sladkega: Medeno žganje! Še nekaj tednov, in potem bodo porezali satovje in v krčmi točili medico. Do te je imel Ajko posebno slast. A hipoma se mu je čelo zgubalo, in zaskrbelo ga je: Ostati bo moral najbolj gotovo vsako nedeljo doma, da varuje sestro; oče pojde brez njega v krčmo, in potem ne bo nič pil. Ali to ne sme biti, na noben način ne!

Vstal je in se izgubil v leščevje.

Dan je potekal počasi. Solnce je žarelo še vedno v vročem ognju, kakor da bi hotelo spaliti zemljo. Slednjič se je izgubilo za gore, zadnji žarki so izgoreli, a zrak je bil še vedno topel.

Marica je prišla z očetom še-le pozno zvečer domov. Ajko je bil že doma; ležal je na klopi ob peči in tolkel lešnike. Niti ozrl se ni, ko sta stopila v sobo, in razbijal tako močno s kladivom po klopi, da so lupine odskakovale in se drsale raz rob na tla. Dan se je že izgubil, in v izbi je bilo mračno: sence so se zgostile, sčrnelé, le skozi okna je sijala bleda svetloba. Dolgočasno tišino je motilo samo nihalo pri uri, ki se je premikalo enakomerno sem in tje.

Ko je Marica slekla nedeljsko krilo, se je Ajko sklonil pokoncu in ji rekel s zategnjenim, pojočim glasom:

»Marica-a, jaz imam pa lešnike-e.«

»Ali jih daš meni?«

»Pojdi sem!«

Stopila je proti njemu, a ob izkrivljeni deski, moleči iz vijugastega, razpokanega, poda se je izpodtaknila, da bi bila kmalo omahnila po tleh.

»A-ha, ti si pijana zdaj pa vem, kje si bila!«

»Nič ne veš, nič!«

»Pri Pavliču, v krčmi!«

»Kdo ti je pa povedal?«

»Sam sem izvedel, vidiš koliko lešnikov imam!« Ajko je postajal prijazen, govoril je s sladkim glasom, dasi bi bil najraje kar vzkipek same jeze.

»Povej, ali si mnogo pila?«

»Nisem, veš, žganje ni dobro. Ah, tako zoprno! Zmajala je z glavo in se prijela z roko za čelo.

»Daj mi lešnikov!«

»Na tu imaš!« Zvil je hrbet, stisnil pest, potem po bliskovo stegnil roko in sunil pred se.

Marica je zaječala in odskočila od klopi.

Ajku se je srce nekoliko ohladilo, ker je Marici malo poplašal krivico, ki se mu je zgodila; a vsejedno bi bil same togote kmalu planil za njo in ji dal s pestjo še več po obrazu. Zobje so mu šklepetali, glava pa se mu je krčevito tresla, ko je premišljal današnje dogodke. Marica je bila v krčmi! — Ah, kakšna zavist mu je odsevala z mračnega obraza in iz sivih, potuhnjenih zročih oči! — A, mene spodé od doma, ona pa z očetom k Pavliču! Vem, da so zopet igrali na harmonike in plesali z debelo Agato.« —

Ajko si je prav ostro predstavljal krčmo: na peči vedno pijani Pavlič z harmonikami; okrog miz kmetje, nekaj že pijanih, drugi še na pol trezni, a sredi sobe krčmarjeva hči Agata, prepirajoča se s fanti. — No, to je bilo prvič in zadnjič, da je šla. Bo že še videla, kaj se pravi, v krčmo hoditi! —

»Ti, Ajko, kaj pa imaš vedno z Marico? Osupel je pogledal v očeta, ki je stopil nenadno predenj, in zaječlal: Nič!«

»Le glej, še enkrat naj kaj slišim!«

Ajku je zopet vzkipek kri. — Zdaj me pa še toži in se laže, kot da sem ji res kaj hudega storil. Čakaj! —

»Dokler ne pride mati iz bolnišnice, moraš ti varovati Marico!« — Ajko je kimal z glavo in ni črhnil niti besede.

* * *

Drugo nedeljo Ajko zopet ni mogel v krčmo. Oče je bil pijan že vse dopoldne in mu velel osorno, naj ostane pri Marici. Slušal je čmernega obraza, stisnil ustnici tesno skupaj ter se ozrl togotno na sestro. Isti hip ga je preletela nova misel: Kako bi bilo, da ni Marice! — Bil bi prost, — vse lepše bi bilo potem zanj, in hodil bi lahko z očetom k Pavliču. — To je bila misel, ki ga je na mamljiv način vsega opredla. Nevoščljivost in srd sta ga lomila cel teden, in pričakoval je nestrpnó nedelje, vedno razmišljajoč, pojde li z očetom v krčmo ali ne. Sedaj je vedel, a jeza ga je skoro minila, in bil je napol zadovoljen, da je prišlo tako. — Ž njo bo na samem in pokazal ji bo lahko, kaj da je on. Vzroka ima dovolj — in občutil je neko radost ob misli, da se mu je zgodila krivica in da bo imel priliko znesti se nad njo, ki je bila vsega kriva.

Namignil ji je prijazno, naj gre z njim,

Solnce se je bilo skrilo za gostimi temnosivimi oblaki, za gorami je blisknila zdaj pa zdaj ognjena strela, in v presledkih se je pojavil zategnjen grom. — Kljub temu je odšel ž njo na polje in mislil, kako se ji osveti.

Dospela sta do leščevja in zavila v grmovje; debele in močne leskove palice so rastle tu kar kupoma in štrlele na vse strani, opletalo jih je gosto robidovje, divji hmelj, srobrot in lepenec. Med leščevjem je poganjal tudi trnjevi češmin, ves posut z drobnimi, grozdastimi kobulji, poganjalo je kostanjčevje, obloženo z gostimi, bogatimi šopi črnih jagod, divja češnja in drugo grmovje. Na mnogih mestih je bilo tako na gosto prepletano z ovijačnicami, napolnjeno z dračjem, zadelano s košatim korenicevjem in ovito z belim slakom, da se je komaj videlo skozi. — Ajko je hodil

naprej, krivil vitke, prožne veje in jih spuščal Marici, ki je šla nekaj časa tik za njim, v obraz, potem pa je zaostala.

»Ajko, Ajko, pojdi nazaj, uj, kakšne lepe jagode vise tam-le!«

Ajko ni hotel nekaj časa nič slišati, potem pa se je le splazil do Marice in videl visoko grmovje, vse prepleteno z lepencem; po srčastih, mesnatih listih pa so bile narezane svetlo rmenkaste jagode druga poleg druge. Marica jih je držala nekaj v roki in jih duhala. Ko je Ajko to opazil, se je zdrznil, in oči so se mu zasvetile. Na čelu mu je stal znoj, gledal je temno predse.

»Marica, jej, to je dobro!«

Vtrgala je in nesla v usta. Oni se je zvito režal.

»Ajko, ti nečeš jesti?«

»Poglej, saj jem!« Del je jagodo v usta, jo hitro skrivoma izbrusil in na videz žvekal in premikal ustnice, kakor bi zobal.

»Kaj ne, da je dobro?«

»Je, je!«

Vodil jo je dalje, iskal jagod in jih jej ponujal. Bilo jih je vse polno, rmenkastih, žolto-rdečih in črnkastih po sluzastem lepencu, ki se je ovijal vitkih palic, po tenkih steblih in po nizkem grmičevju, posutem s temnim, debelim listjem. Slednjič je še opazil nizko pri tleh drobno rastlinico, in na njej par debelih, sočnih, temno-rdečih jagod. Vtrgal jih je in poduhal. Ko jih je podal sestri, se mu je roka tresla: Na, te so dobre, te so dobre.«

Marica jih je použila, a takoj nato skremžila usta in se stresnila: »Ajko, to ni bilo dobro.«

Pogledal jo je in prijel za roko; počasi sta se izvila iz grmovja.

Oblaki so viseli mračno na nebu, ves svod je bil zadelan s črnimi plastmi, plameneči bliski so se vili v ogromnih polukrogih od vzhoda do zahoda, v oblakih je šumelo, in grom je bučal. Prve kaplje so bile ob zemljo trdo in težko, drevje je ječalo, in cvetke so se pripogibale.

Hodila sta počasi in vsa mokra dospela domov. Marici so se noge šibile in oma hovale.

V veži se je motala okolo širokega ognjišča dekla, napenjala potna lica in pihala na vso moč skozi črn pihalnik v nizko pečnico. Marica je stopila k njej, a potem je noge niso več držale, in zgrudila se je na tla. Pogled ji je bil moten, ustne modrikaste in sapa težka.

»U-u-u, peče me, dajte vode, vode!« Zvijala se je, tresla in kričala v besnih mukah, posinela obraz pa se ji porosil s znojnimi kapljicami. Bila je z rokami okolo sebe, hropla in tiščala slino skozi krčevito stisnjene zobe.

»Kaj pa ji je, Mana, kaj pa ji je?« Stara ženica drobne umazane glave in rdečega mastnega nosu, ki je na krik domače dekle prisopla vsa plašna v sobo, se je strmé križala in iskala blagoslovljene vode po slepem oknu poleg vrat.

»Sama ne vem, prišla je ravnokar od nekod; ne vem, ali je pijana ali kaj?«

»Obsedena je, obsedena!«

Privrelo jih je še več, samih starih, sključenih babnic in nekaj otrok.

»Umori jo, poglejte, kako jo vije in lomi!«

»Jezus Nazarenski, umrje, prav gotovo umrje.«

Begale so semintje, se križale in zdihovale.

Zvečer je Marica umrla.

Ajka ni bilo nikjer.

Ko je prišel oče pijan domov, je že ležala na odru. Lica je imela temno-modra in zabuhla, oči so ji stopile iz jamic in strmele tako milo, tako proseče izpod črnih trepalnic. Ostri zobje so bili temno zasekani v spodnjo, zgubano, popolnoma uvelo ustnico, in iz nosa ji je lezla sokrvca. — Bila je pregnjena z belim platnom, na levi in desni strani odra je dehtel v zelenih posodah rožmarin in ob nogah roženkrajt.

»Kje je Ajko?« To je bilo prvo, kar je izpregovoril oče. Ko je videl hčer na odru, mu je bilo hipoma vse jasno. Vsa pijanost ga je minila, in drgetal je same nestrpnosti. Ajka so slednjič našli skritega v slami nad hlevom.

»Kaj si storil?«

Nič!«

»Kje sta bila?«

»V leščevju. Ona je jedla jagode.« Gledal je v tla in umikal pogled.

»Poglej — Umolknil je, ko da mu je odpovedal jezik. Pri pogledu na mrtvo hčer, na njen grozno izpremenjeni obraz ga je nekaj speklo v duši.

»Ti si tega kriv!« — Ta misel se mu je porodila, in on, ki je bil ravnokar še sodnik svojega otroka, je povetil oči in sebi samemu se je zadel kot hudodelnik, ki ga toži mrtvo dete.

»Ti si tega kriv, ne Ajko, ti si ga napeljal, da je to storil! Kdo ga je vodil v krčmo, ga omamljal z žganjem in mu vzbujal strasti?«

Ves zmeden je stal poleg Ajka in glas se mu je stresel, ko je izpregovoril:

»Ali vidiš svojo sestro?«

Skoro nehote se je ta ozrl na oder. Oči so se mu svetile v blaznem ognju, odprl je široko usta in nekaj časa nepremično strmel na Marico. Stiskal je pesti in ječal poln neznane groze.

MATERI. ZORANA.

Miul ti svetnih borb je trpki dan,
sprejel k počitku te je grob teman,
in duh je tvoj odplaval vrh zvezd
tja, kjer zemljanov sreča je doma....

A jaz sem sama! Ah, ta mrzli svet,
kot s hladnim ledom vir srca odet....
Ljubezni sreča, tujka si mi ti,
kar matere srce mi v grobu spi....

* * *

Usoda! Ah, kako si jezna, kruta,
v pesti se krčijo roke same....
Zakaj, zakaj, zaman se povprašujem,
razločiš bitji ti ljubeči dve?

Zakaj, zakaj?... Obup se vjeda v dušo....
O Bog odpusti! Glej siroto ti,
in v to srce nesrečno, razdvojeno
tolažbe jedno kapljico mi vlij....

Ah, glej, kako se morje vpira v vesla,
ko jih zapustil kreпки je krmar,
a zdaj drvi brez cilja šibki čolnič....
Kaut pač zanese divji ga vihar....

* * *

Spominčice, spominčice,
na grobu ji zveveteite
in rosni biseri v očeh
jim modrih se iskrite....

Oh, koliko spominčic mi
sice hvaležno polni,
bolesti solza pa rosi
te cvetke v duši bolni....

ŽENE IZOBRAŽENIH KROGOV NA DELU ZA PROSVETO. IVANKA.

Obstane celokupne človeške družbe
zavisi od dela. Ko bi vsi ljudje nehali
delati, bi skoro nehali tudi biti. Pomrli bi
ali lakote, ali mraza, ali vsled družih po-
sledic splošne brezdelnosti Tega pač ne
treba dokazovati.

No, gola eksistenca pa nikakor ni
končni in edini smoter človeške družbe.
Ljudje bi se potem prav nič ne razločevali
od živali. Eksistenca človeštva je marveč
le pogoj namenu: razvitku, napredovanju
— kulturi. Kakor pa že gola eksistenca
zavisi od dela, toliko bolj še zavisi od dela
napredek, kultura. Delati moramo, ako ho-
čemo živeti in toliko več delati, ako ho-
čemo doseči smoter človeštva.

Kar pa mora celokupno človeštvo, to
pa mora tudi posameznik, ali bolje: dolž-
nosti celokupnega človeštva so razdeljene
na njega posamezne ude, na vse, brez raz-
ločka. Niti en človek — seveda, ako ni
vsled bolezni nezmožen — ne more reči,
da je oproščen te dolžnosti t. j. dela.

Kljub temu pa, žal, le premnogi ljudje
ne vrše te dolžnosti, ki jo dolgujejo svo-
jemu in občemu obstanku, občji kulturi. Le